

26.94x35	1/2	4 עמוד	שעות 24 - ידיעות אחרונות	26/01/2023	84739832-4
כרוניקות של החברה להגנת הטבע והחברה להגנת הטב - 83364					

מרב עזים לא רואים את הנגב. מומחים נגד טירוף הנטיעות

שלא תטעו

אילנה קוריאל

כבר יותר מעשור שאלון רוטשילד מהחברה להגנת הטבע מנסה להסביר לנו למה הגיע קץ עידן הנטיעות של קרן קיימת לישראל (קק"ל), ולמה אנחנו צריכים להתחיל לחשב מסלול מחדש. ביינתיים עוד ט"ו שבט הגיע, ויחד איתו עוד נטיעות. ועוד נטיעות. ועוד קצת נטיעות. אבל הזמנים השתנו, ומה שהתאים למדינה צעירה שנלחמה על עתידה כבר לא מתאים לישראל של היום.

יערות נטועים בישראל הם עובדה קיימת. בגדול, יערות הם דבר נהדר, וליעצים יש תועלות סביבתיות ובריאותיות. אבל פעולות הייעור כרוכות, פעמים רבות, בהעלאת טרקטורים על השטח, הערמת סוללות עפר בשביל משקעים (כמו בצפון הנגב), כריתת בורות נטיעה עם מחפרון וריסוס נגד עשבייה שמתחרה עם העצים על משאבים. הנטיעות האלה מובילות לשרשרת השפעות אקולוגיות שליליות, בעיקר כשמדובר בשטחי הנגב, משנות את הנוף הטבעי ופוגעות בשטחי הבתה, הלס, והכורכה.

רוטשילד, שמשמש כמנהל תחום המגוון הביולוגי בחברה, כתב הרבה על אודות הפגיעה של הייעור בסביבה הטבעית שלנו. באחד המסמכים האחרונים הוא המליץ שהשטחים הטבעיים שמיועדים ליער יעברו לניהול רשות הטבע והגנים, שיש לה את הכלים החוקיים לניהול שטח ואכיפת מפגעים. לקק"ל אין אפילו סמכויות אכיפה. מישהו פגע ביער? כרת עץ בניגוד לחוק? הפקחים שלה לא יכולים לתת להם אפילו קנס. "השטחים המיוערים בפועל כיום, צריכים להיות מנוהלים על ידי רשות יער ממשלתית", אומרים בחברה להגנת הטבע, "שתקום מתוקף חוק יער", תקבע את המדיניות ותגדיר את הכלים למימושה בצורה החשובה לביקורת ציבורית".

קק"ל היא חברה לתועלת הציבור, אבל היא לא תמיד הייתה כזו, והפיקוח על הפעילות שלה היה חלקי במקרה הטוב. שקיפות לא הייתה אחד הצדדים החזקים שלה, לפחות עד לאחריה: היום הסדריני גוד עניינים של דירקטורים ונושאי משרה, פרטוקולים של ישיבות דירקטוריון ועוד חשופים באתר האינטרנט שלהם.

אבל בחזרה ליעור. "לקק"ל יש ארגון כלים ענק לניהול שטח פתוח", אומר רוטשילד. "את פותחת את המכסה ורואה כלי אחד: נטיעות. בשנות ה-30 זה היה כדי לספק עבודה לעולים חדשים, בשנות ה-50 זו הייתה דרך לבסס ריבונות באזורי מחלוקת, אחר כך דיברו על פנאי ונופש, ואחר כך המציאו את הסיפור של האקלים. כל פעם התירוץ משתנה. הכלי אותו כללי טענת".

ממצאים עדכניים מעידים על כך שפעילות הייעור בצפון הנגב פוגעות בקרקע ומגבירות את סחף הקרקע ואת התליכי המדבור בעשור שלאחר ביצוען. יערות נטועים בצפון הנגב גם אינם תורמים למאזן חיובי של מיתון שינויי אקלים, בגלל האפקט המחמם של היער ככתם כהה הפולט חום לעומת סביבתו המדברית הבהירה. בנוסף, יערות נטועים של עצי

מחט, דוגמת אורנים ואיקליפטוסים, נמצאו כרגישים יותר לשנות בצורת ולשרפות מאשר חורשים טבעיים.

"אחרי שנטעו מיליון דונם במדינת יש"ראל במשך שנים, העידן הזה צריך להסתיים בשטחים הפתוחים. כמוכן שאנחנו בעד נטיעות בערים וביישובים", מבהיר רוטשילד. "ואם יש שטח מצומצם שזקוק לשיקום, הנטיעה מבורכת. אבל חלקים גדולים מהשטחים הטבעיים בישראל לא אמורים להיות נטועים. אנחנו מדינה יובשנית למחצה. איפה שהטבע רצה להצמיח עצים - הוא ידע לעשות זאת. לא צריך לעזור לו. באזורים מדבריים זה אמור להיות ברור מאליה. אבל זה לא".

עלה תאנה

פרופ' מרסלו שטרנברג, פרופסור לאקולוגיה בבית הספר למדעי הצמח ואבטחת מזון בפקולטה למדעי החיים באוניברסיטת תל-אביב, מספק נקודת מבט מורכבת לסוגיית הנטיעות. "לטעת יערות? התשובה היא כן. מדובר בפתרונות מבוססי טבע. אבל חלק גדול מהעצים של יערות קק"ל ניטעו לפני 120 שנה. מדובר בעצים ששייכים לקבוצת המחטניים, כמו ברר-שים. אלה עצים מאוד דליקים. אקולוגית, הם בנויים כדי להישרף. השרף שעליהם מגן על העצים מפטריות והיידקים, וכשישרפה הוא מעלה את החום. היערות היום דליקים מאוד. קק"ל צריכים להקטין את כמות נטיעות האורנים ולנטוע יותר יערות מעורבים, שכוללים אלונים וחרובים, מיני עצים שנקראים רחבי עלים".

פרופ' שטרנברג מבהיר שגם אסור להיעזר במהרחב העירוני. "צריך לחשוב איזה עצים מתאימים לעיר, וכמוכן חייבים לתעדף מינים מקומיים. אל תביאו לנו

פיקוסים. צריך לחשוב על עצים שיתאימו לעתיד ולא להווה. עצים חסכוניים במים כמו אלונים, אלת המסטיק וחרובים. אנחנו לא רוצים לראות נוף של אוסטרליה בנגב". לסיום, הוא מיישר קו עם רוטשילד: "לא צריך לנטוע יער במדבר. המדבר הוא מספיק יפה בלי יערות".

לזכותם של קק"ל ייאמר שהם הבינו לאן הרוח נושבת. בין השנים 2021-2022, לפי נתוני קק"ל, 83% מבין העצים שניטעו היו מינים רחבי עלים, בהם אשלים, שיטים, שיזפים ומיני פרי בוסתן, כגון חרובים, תותים, שקדים ואחרים וכן רחבי עלים נוספים, בעיקר אקליפטוסים ומיני שיחים. רק 17% היו מינים מחטניים (כ-15% אורן ירושלים וכ-2% ברוש מצוי). בשנים 2020-2021 71% מהנטיעות שלהם היו של מינים רחבי עלים. "זה פשוט לא ייאמן", אומר פרופ' ירון זיו, ראש בית הספר לקיימות ושינוי אקלים באוניברסיטת בן-גוריון. "נטיעות ויערות האורח הרגיל חושב שזה יפה. אבל זה פשוט הרס בית גידול, השטחים הפתוחים האחרונים שנותרו בצפון הנגב. הנטיעות בסביבה מדברית וחצי מדברית, ים תיכונית יובשנית, הן לא דבר נכון. לא היה צריך לנטוע את היערות האלה מלכתחילה. אני מבין את תרומת קק"ל למדינת ישראל. בזכות זה אנחנו פה. אבל זו הייתה תקופה אחרת. ידעו פחות. בשטחי צפון הנגב, בכית הגידול הלסי, מלכתחילה לא היה צריך לנטוע. והוסיפו פה חטא על פשע. משתמשים בזה

כנשק נגד הפזורה הברואית". ד"ר יהושע שקדי, המדען הראשי של רשות הטבע והגנים, מסכים. "במדינה הזו יש יותר מדי עצים", הוא אומר. "אני לא מסתיר את הביקורת נגד קק"ל. כשהם רואים אזור בלי עצים הם אומרים אין פה כלום. שיהיו עצים בכל מקום".

כמו שואמר ד"ר שקדי, העצים האלו הם מאיצי שרפות. "כמה פעמים המדינה הזו צריכה להישרף עד שנלמד? בישראל תמיד היו אורנים, אבל לא בצפיפות הזו. לאטילאט סבך האלונים, שהוא מעט יותר עמיד לשריפות, החליף את האורנים. אבל קק"ל נטעו וכיסו אזורים שלמים ביערות אורן. מתוך מטרה טובה כמוכן".

אז מה נכון לעשות עכשיו?

"קודם כל להכיר בעובדה שעצים זה דבר שנשרף. ולפני שאנחנו נוטעים עצים חדשים צריך לקטוע את רצף היער ולאפשר שטחים פתוחים. אחרי כל שרפה גדולה יושבים ואומרים צריך לעשות אזורים חיצוניים. אומרים את זה מהשרפה בכרמל ב-1989, אחר כך השרפה בהרי יהודה ב-1995 והשרפה הגדולה בכרמל ב-2010. צריך להמשיך לטעת עצים, אבל במקומות שבהם היער מנוון וזקוק לחידוש. קק"ל צריכה לחדש את היערות שלה, אבל לא עם אורנים. הערים זה מקום שצריך לטעת בו עצים. את הנטיעות צריך לכוון לשם".

שורשי הצינות

"שאלת הנטיעות לא רלוונטית", אומרת נועה טל, ראש אגף תכנון בקק"ל. "השאלה הזו נדונה ומוכרעת על ידי המדינה. הנושא של נטיעה וחשיבות העצים הוא משהו עולמי ולא מקומי. השאלה החשובה שצריך לשאול היא מה זה אומר יער בישראל. איך נוטעים, ואיפה נוטעים, ומה התפקיד של

27.05x31.36	2/2	5 עמוד	24 שעות	26/01/2023	84739833-5
כרוניקות של החברה להגנת הטבע/החברה להגנת הטב - 83364					

צילומים: דב גרינבלט, החברה להגנת הטבע

ט"ו בשבט הגיע, חג לאילנות? מדינת ישראל ממשיכה לכסות את הקרקע ביערות לפי חזון בן-גוריון, אבל בדרך פוגעת בטבע, משנה את האיזון האקולוגי ולא מתאימה את מיני העצים לתנאי הסביבה. לפי המומחים, הדבר הכי טוב שאנחנו יכולים לעשות בשביל העצים בארץ הוא להפסיק לנטוע עוד ועוד מהם. "חלק גדול מהשטחים הטבעיים בישראל לא אמורים להיות נטועים", אומרים בחברה להגנת הטבע, "איפה שהטבע רצה להצמיח עצים, הוא ידע לעשות את זה. לא צריך לעזור לו"

צילומים: אלכס קולומיסקי, ערן גל אור

היער במערך השטחים הפתוחים של יש"ר ראל, בין היתר מתן שירותי מערכת ורווחת תרבות הפנאי והנופש. צריך לשמור על היער מכל משמר. אנחנו מבססים הכל על סקרים אקולוגיים וליזוי אקולוגי ותכנון ארוך טווח עם יעדים, ולפי זה אנחנו פועלים בשטח". בהתייחס לנטיעות בנגב, היא מבהירה: "יער הוא לא רק עצים. זו מערכת אקולוגית אחת שלמה, עשירה, ומגוונת. לא סתם קמים בבוקר ונטעים. ההחלטות על נטיעות נתמכות בשיקולים אקולוגיים וצרכים של קליטת קהל, והכל על פי הליך תכנון ארוך טווח. מה שקק"ל עשתה פעם והיום מבחינת הידע והשיטות המקצועיות זה מקום אחר. אנחנו לא באותו מקום כי אנחנו לומדים כל הזמן".

מה עמדתך על הקמת רשות ייעור ממשלתית?

"זה דיון שראוי לנהל. היום בשם הריון הזה מחריבים את מעמד היער במדינת יש"ר ראל וגורמים לפגיעה בנכס ציבורי ששייך לכל אזרחי המדינה. היער בישראל יותר מדי חשוב. לא משנה מי ינהל את היער כי עוד שנה אין לנו יער אם הדה לגיטימציה הזו תמשיך".

מבחינת קק"ל הם ממשיכי דרכו של בן-גוריון. בביטאון אגודת היער בישראל פירסמו בעבר את דבריו על מפעל היער: "עושרה הגדול והראשי של הארמה זהו עפרה הפורה... עפר פורה זה הרוס וחרב ברובם הגדול של שטחי ארצנו, ותקנתו בדרך אחת: בנטיעת עצים. לא באלפים ובמיליונים - אלא בעשרות ובמאות מיליוני עצים... נטיעה רבתה... תחזיר לארצנו כוח פריונה... נשיב להרינו הדרם וגאונם מימי קדם, לאומתנו פריונה, ונעשיר את הדרות הבאים באחד החומרים הגולמיים החיוניים והיקרים ביותר - בעצים". העצים והמפעל הציוני היו לאחה, ולכן בכל פעם שמישהו מעז לערער על מפעל הנטיעות, הוא מעורר רתיעה.

כיום הוועדה המקצועית ליער מהווה את התשובה לאופוריית הנטיעות ולהיעדר הבקרה והפיקוח על נטיעות היער. "הכלי היחיד שיש לקק"ל לממש ריבונות זה לט"ע עצים", אומר רוטשילד. "הכנסות קק"ל מגיעות כיום משיווק קרקעות לנדל"ן על ידי דמ". זה גוף פיתוח, לא גוף ירוק. אני לא אומר שלא צריך לטעת. אבל השאלה היא איפה". בוועדה יושבים נציגים מרט"ג, המשדר להגנת הסביבה והחקלאות, החברה להגנת הטבע, נציג האקדמיה ועוד.

"ב-2022 קיבלנו תוכנית נטיעה בקרני חיטים, אתר מורשת עולמי, שבו התרחש הקרב בין הצלבנים לסלאח א-דין. זה שטח עשבוני שלא היו בו עצים מעולם. דווקא שם רצו לטעת יער. קיבלנו תוכנית נטיעה בבתות כורזים, מצפון לכנרת. אזור עשבוני, שאין שום סיבה לטעת בו. באזור מלכיה בגליל העליון יש תצורת מסלע שלא תומכת בהתפתחות עצים. באופן טבעי אין שם עצים. באזור נחל תבור. כולם שטחים יפים עם טבע ייחודי. שם הם רוצים לטעת. למה? ככה. אין לכך הצדקה. יש גם מסלול עוקף תכנון לנטיעות. ועדת נטיעות השמירה, שמבצעת נטיעות למניעת פלישות קרקע. צריך לשמור על היערות הקיימים. יש להם תפקיד חשוב. אבל יש מיליון דונם יערות נטועים בישראל. רוצים עוד מקום לפיקניקים? תנגישו את שטחי היערות הנטועים".

כרופ' מרסלו שטרנברג, אוניברסיטת תל-אביב: "צריך לחשוב על עצים חסכוניים במים שיתאימו לעתיד. אנחנו לא רוצים לראות נוף של אוסטרליה בנגב. המדבר מספיק יפה בלי יערות"

ד"ר יהושע שקדי, רשות הטבע והגנים: "יש פה יותר מדי עצים. אני לא מסתיר את הביקורת נגד קק"ל. כשהם רואים אזור בלי עצים הם אומרים 'אין פה כלום'. שיהיו עצים בכל מקום"